

УДК 911.3

Мельничук А.Л., Бодіна А.О.

ПЕРЕДУМОВИ СТВОРЕННЯ УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКОГО ТРАНСКОРДОННОГО ТУРИСТИЧНОГО КЛАСТЕРУ

У статті визначені поняття «транскордонний кластер», «транскордонний регіон». Виділено передумови формування українсько-польського транскордонного туристичного кластеру. Зазначено основні проблеми розвитку транскордонних кластерів в Україні.

In this article notions of «transboundary clusters», «transboundary region» are defined. Preconditions of Ukrainian-Polish transboundary touristic cluster formation are marked out. Main problems of transboundary clusters development in Ukraine are indicated.

Постановка проблеми. Не зважаючи на позитивні тенденції розвитку туристичної сфери України, існують значні проблеми та недоліки функціонування, які суттєво відрізняють туристичну сферу України та країн Європейського Союзу, зокрема безпосереднього сусіда та стратегічного партнера Республіки Польщі. Водночас наближення кордону Європейського Союзу до України, подібність природно-рекреаційного потенціалу, спільність історичного та культурного розвитку, стабільне двостороннє економічне співробітництво, спільне проведення фінальної частини чемпіонату Європи з футболу 2012 дозволяють стверджувати про можливість та необхідність використання переваг українсько-польського транскордонного співробітництва для посилення інтегральної конкурентоспроможності туристичної сфери українсько-польського транскордонного регіону на основі використання кластерної моделі розвитку.

Актуальність теми дослідження. Кластерна політика – основний інструмент для стимулювання конкурентоспроможності та інновацій, а також творення робочих місць.

Сприяння розвитку транскордонних кластерних утворень дозволить суттєво підвищити рівень конкурентоспроможності туристичної сфери депресивних прикордонних регіонів, оскільки формує переваги для підприємців, для регіональної економіки та населення.

Аналіз останніх публікацій. Наукові дослідження прикордонних територій та транскордонного співробітництва здійснюють багато вітчизняних науковців: П. Беленький, В. Будкін, М. Долішній, В. Євдокименко, Є. Кіш, М. Козоріз, Н. Мікула, А. Мокій, І. Студенніков. Разом з тим, суспільно-географічні аспекти даної проблеми недостатньо розроблені та потребують глибшого вивчення.

Постановка завдання і мети статті. Мета дослідження полягає у визначенні суспільно-географічних підходів аналізу особливостей розвитку транскордонного туристичного кластеру та розробки заходів спрямованих на створення умов для виникнення та підтримки функціонування українсько-польського транскордонного туристичного кластеру. Основними завданнями дослідження є розкрити сутність транскордонного кластеру і транскордонного регіону з позицій суспільної географії; визначити доцільність створення передумов для формування українсько-польського транскордонного туристичного кластеру.

Виклад основного матеріалу. Транскордонний кластер – добровільне об'єднання незалежних компаній, асоційованих інституцій, інших суб'єктів транскордонного співробітництва які: географічно зосереджені у транскордонному регіоні (просторі); співпрацюють та конкурують; спеціалізуються в різних галузях, пов'язані спільними технологіями та навичками і взаємодоповнюють одна одну для виготовлення спільного продукту чи послуги, що в кінцевому результаті дає можливість отримання синергетичних та мережевих ефектів, дифузії знань та навиків [3]. Транскордонний регіон – певна територія, яка характеризується наявністю схожих природно-географічних умов і охоплює прикордонні регіони двох або кількох держав, що мають спільний кордон [12].

Посилення інтегральної конкурентоспроможності туристичної сфери українсько-польського транскордонного регіону може бути здійснено на основі використання кластерної моделі. Зокрема, доцільно проводити заходи з реалізації регіональної політики спрямовані на формування умов для функціонування туристичного транскордонного кластеру в межах Львівської, Волинської, Закарпатської областей України та Підкарпатського, Люблінського воєводства Республіки Польщі. До складу кластеру можуть бути залучені туристичні підприємства, заклади розміщення та оздоровлення, страхові та банківські організації, навчальні заклади, які спеціалізуються на підготовці кадрів для туристичної сфери, асоціації та агенції регіонального розвитку і підтримки підприємництва, професійні асоціації розвитку туризму та підтримки туристичних підприємств, органи місцевого самоврядування, інноваційні структури, заклади культури та релігії.

До основних передумов створення українсько-польського транскордонного туристичного кластеру можна віднести:

1. Сприятливе географічне розташування на перетині транзитних міжнародних шляхів (автомобільних, залізничних та авіаційних).

2. Різноманітність природи, що забезпечують можливість розвитку різних видів сезонного та несезонного туризму в межах транскордонного регіону. Зокрема у межах транскордонного регіону є 10 національних парків, 4 – у польській частині (Поліський, Розточанський, Мазурський, Бещадський) та 6 – в українській (Щацький, Яворівський, Бескиди Сколівські, Синевирський, Ужанський, Карпатський біосферний заповідник), які дозволяють розвивати спеціалізований туризм (спостереження за природою, полювання з камерою, пішохідний, велосипедний, гірський, водний туризм). Потенціал унікальних мінеральних ресурсів лікувального призначення та нагромаджена матеріально-технічна база рекреації (оздоровчі, санаторно-курортні заклади) сприяють розвитку медичного туризму [2].

3. Наявність унікальних історичних, архітектурних та культурних пам'яток, спільність історичних подій та видатних постатей, що становить цінність для розвитку пізнавального туризму в межах українсько-польського транскордонного регіону (4 об'єкти внесені до Списку світової спадщини ЮНЕСКО – Блізно, Гачув, Львів, Замость; значна кількість пам'яток замково-палацової та релігійної культури) та створюють умови для створення спільних транскордонних туристичних продуктів та маршрутів.

4. Розвинена мережа закладів підготовки кадрів для туристичної сфери та наявність інтелектуального потенціалу і висококваліфікованих працівників у сфері туризму, охорони здоров'я та рекреації. В прикордонних областях України підготовку кваліфікованих кадрів для туристичної сфери здійснюють 16 навчальних закладів. В прикордонних воєводствах Польщі підготовку за туристичною спеціальністю здійснюють 11 навчальних закладів. Налагодження зв'язків між навчальними закладами та туристичними підприємствами в межах українсько-польського транскордонного туристичного кластеру дозволить реалізувати спільні освітні проекти з метою збільшення кількості різнопрофільних фахівців для обслуговування зростаючих туристичних потоків та формування нових транскордонних туристичних продуктів.

5. Значна кількість закладів розміщення туристів (готелів, мотелів, санаторно-курортних закладів, притулків та туристичних баз, агротуристичних садиб) з відносно низькими коефіцієнтами завантаженості протягом року. У транскордонному регіоні найбільша кількість закладів розміщення туристів (готелі, санаторно-курортні заклади) у Львівській області, а агротуристичних садиб та екологічних господарств у Підкарпатському воєводстві. Водночас співробітництво на основі впровадження кластерної моделі розвитку туризму в транскордонному регіоні дозволить активізувати туристичні підприємства прикордонних регіонів до спільних розробок комплексних туристичних продуктів та забезпечити вищий рівень використання потужностей закладів розміщення транскордонного регіону, оскільки для транскордонного туризму сезонність є менш вираженою.

6. Успішний досвід реалізації спільних транскордонних проектів у сфері туризму в рамках Програми добросусідства Польща-Білорусь-Україна Interreg IIIA/Tacis CBC 2004-2006 рр. У структурі реалізованих проектів у рамках вказаної транскордонної програми частка проектів за пріоритетом „туризм” склала 10%. Це означає, що туризм розглядають одним з ефективних стимуляторів розвитку транскордонних регіонів.

Позитивним аспектом співробітництва в межах Програми добросусідства є те, що частина українсько-польських проектів реалізується з метою покращення туристичної інфраструктури і є важливими для прикордонних регіонів України та Польщі. Серед таких проектів варто відзначити: «Створення туристичної інформаційної інфраструктури у м. Львові» (2008-2010 рр.); «Створення міжнародної українсько-польської Асоціації провідників по Карпатах» (2007-2009 рр.); «Нова якість добросусідських відносин: розробка польсько-української регіональної транскордонної стратегії» (2007-2008 рр.).

7. Значні обсяги взаємних туристичних обмінів України та Польщі, особливо в прикордонних регіонах. Аналіз динаміки показників взаємних туристичних обмінів України та Польщі відображає позитивну тенденцію, зокрема у рейтингу основних країн в'їзного туризму в Україну Польща посідає впродовж кількох років 2-ге місце та демонструє щорічне збільшення обсягів туристичних потоків (у 2008 р. Україну відвідало 5,2 млн. польських туристів або 20,6 % від загальної кількості туристів). Кількість українських туристів, які виїжджають в Польщу також щороку збільшується, незважаючи на окремі перешкоди на шляху здійснення туристичних поїздок, зокрема наявність асиметричного візового режиму на користь польських туристів. В рейтингу 10 основних країн виїзного туризму Польща аналогічно займає 2-ге місце (у 2008 р. її відвідало 2,2 млн. українських туристів, що становить 15 % від загальної їх кількості) [4]. Аналіз динаміки в'їзних потоків у прикордонні воєводства Польщі – Підкарпатське та Люблінське, дозволяє говорити про значну частку туристів саме з України: Люблінське воєводство у 2006 р. відвідало 120 тис. українських туристів, а у 2007 р. – 750 тис; Підкарпатське воєводство у 2006 р. – 590 тис. туристів з України, у а 2007 р. – 840 тис. Значну частка туристів у Львівську та Волинську області також становлять громадяни Республіки Польща.

Незважаючи на зростаючий інтерес в наукових колах та підприємницькому середовищі до нових виробничих систем, зокрема кластерів та пошуку шляхів підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції та послуг як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках, а також здійснену низку заходів, спрямованих на підвищення конкурентоспроможності України, її окремих регіонів та сфер економічної діяльності, кількість кластерів в Україні на відміну від Польщі збільшується повільно. Це обумовлено низкою факторів:

1. Відсутність нормативного визначення „кластера”, його видів, комплексу заходів щодо створення кластерів в Україні, в тому числі

транскордонних та нормативно-правового та інституційного середовища їх функціонування.

2. Відсутність достатнього інформаційного забезпечення створення та функціонування кластерів в Україні серед пересічних громадян, підприємців та громадських організацій України.

3. Недостатня зацікавленість малих та середніх підприємств об'єднуватись у великі виробничі мережі внаслідок невірних та неповних розуміння принципів діяльності кластерних об'єднань.

4. Невеликий досвід функціонування кластерів в Україні внаслідок недостатнього вивчення світового досвіду формування кластерної політики розвитку держави, участі держави в процесі підтримки та реалізації ініціатив створення кластерів, переваг та можливостей від участі в кластерах підприємств, громадських організацій та вищих навчальних закладів.

5. Відсутність інвесторів у зв'язку з інвестиційною непривабливістю та репресивністю регіонів.

Додатковими перешкодами для створення транскордонного туристичного кластеру є: мовні бар'єри, відмінності у ментальності учасників обраної форми транскордонного співробітництва та інституційна дистанція між органами влади та іншими установами та організаціями регіонів сусідніх країн; не систематизована транскордонна статистична інформація.

Висновки. У статті викладено авторське бачення суспільно-географічного підходу до виявлення та підтримки функціонування туристичного транскордонного кластеру. Визначено перспективи формування та ефективного функціонування українсько-польського транскордонного туристичного кластеру.

1. *Регіональна політика в країнах Європи: Уроки для України.* За ред. С. Максименка. – К.: Логос, 2000. – 171 с. – С.56 2. *Маринич О.М., Шищенко П.Г. Фізична географія України: Підручник.* – К.: Знання, 2005. – 511 с. – С.453 3. <http://www.kmi.gov.ua> 4. <http://www.ukrstat.gov.ua>